

ПРАВОВА ІНТЕГРАЦІЯ: СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ LEGAL INTEGRATION: ESSENCE AND FEATURES

Трихліб К.О.,
аспірант кафедри теорії держави та права
Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Стаття присвячена висвітленню сутності та особливостей поняття «правової інтеграції». Проаналізовано підходи різних вчених щодо визначення поняття «інтеграція» і, зокрема, поняття «правова інтеграція». Автор акцентує увагу на розкритті змісту поняття «правова інтеграція».

Ключові слова: глобалізація, регіоналізація, інтеграція, правова інтеграція, інтеграція права.

Статья посвящена освещению сущности и особенностей понятия «правовая интеграция». Проанализированы подходы различных учёных относительно определения понятия «интеграция» и, в частности, понятия «правовая интеграция». Автор акцентирует внимание на раскрытии содержания понятия «правовая интеграция».

Ключевые слова: глобализация, регионализация, интеграция, правовая интеграция, интеграция права.

Article is devoted to the research of the essence and features of the concept «legal integration». The approaches of various scientists to determine the concept of «integration» and in particular the concept of «legal integration» are examined. The author focuses on revealing the content of the concept «legal integration».

Key words: globalization, regionalization, integration, legal integration, integration of law.

Постановка проблеми. В сучасному глобалізованому світі досить активно відбуваються інтеграційні процеси, які здійснюються в різних сферах суспільного життя. Інтеграція – об'єктивний і всеохоплюючий процес сучасного розвитку держави і суспільства. Право грає дуже важливу роль у сфері регулювання інтеграційних відносин держав. Саме право є тим активним і всеохоплюючим фактором, без участі якого міждержавна інтеграція є неможливою. На сьогодні в юридичній літературі відсутнє єдине визначення процесу правової інтеграції. Проблеми аналізу правової інтеграції і шляхи їх вирішення особливо сьогодні потребують ретельної теоретичної розробки, наукового осмислення і свого подальшого розвитку у вітчизняній правовій науці. Потужний внесок у розробку даної теоретичної проблематики було здійснено в рамках сучасної правової науки.

Стан дослідження. Вивченню і дослідженню теоретичних основ інтеграційних процесів присвячені наукові праці таких вчених, як В. Копійка, О. Ковальова, І. Піляєв, В. Княжинський, В. Барановський, Ю. Борко, В. Журкіна, О. Хесіна, Г. Чуфріна, Д. Мосяков, Ю. Шишков, Р. Лангхаммер, Е. Фрост та інші. Однак сьогодні різні вчені розуміють сутність інтеграції і правової інтеграції зокрема, по-різному, і нерідко відбувається ототожнення поняття «правова інтеграція» з такими близькими, але не тотожними поняттями, як «інтеграція права», «глобалізація», «регіоналізація», «гармонізація» тощо. Саме тому метою даної статті є визначення шляхом науково-теоретичного аналізу поняття правової інтеграції, дослідження передумов виникнення і розвитку, сутності та особливостей правоінтеграційного процесу. Задля реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі наукові завдання: визначити передумови виникнення та розвитку процесу правової інтеграції, зокрема, визначити такі поняття, як глобалізація, регіоналізація, інтеграція і, на основі цього, надати визначення, всебічно дослідити і охарактеризувати сутність і особливості розвитку процесу правової інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Настання ХХІ століття ознаменувалося виникненням і розвитком нових процесів і тенденцій не тільки в інформаційній, високотехнологічній сферах, але й в інших сферах соціальної дійсності і, в першу чергу, в її правовій сфері.

Право як найбільш ефективний регулятор суспільних відносин покликане спрямувати розвиток інтеграційних процесів, попередити порушення і застосування різних форм неправового впливу, забезпечити взаємодію на паритетних засадах із урахуванням інтересів обох сторін. Разом з тим, ефективна інтеграція неможлива без форму-

вання її правових засад, принципів, уніфікованої нормативно-правової бази [1, с. 160].

Сучасний етап розвитку людства і зміни, які ми спостерігаємо, обумовлені процесами глобалізації. Ці процеси характеризуються набуттям всесвітніх (універсальних) ознак соціальних відносин та зростанням і поглибленням взаємодії і співробітництва між державами та іншими суб'єктами в межах держав. Глобалізація покликана сприяти взаємному проникненню культур, взаємопорозумінню цивілізацій, утвердженню норм міжнародного права і дотриманню прав особи, зберігаючи самобутність народів і їх особливу ментальність, не допускаючи духовної і політичної стандартизації [2, с. 8].

Глобальний – від франц. *global* – всезагальний, від лат. *globus (terrae)* – земний шар. 1. Такий, що охоплює всю земну кулю. 2. Повний, всеохоплюючий, всеосяжний [3]. А глобалізація, у свою чергу, – це надання чому-небудь *глобальних масштабів, глобального (всеохоплюючого) характеру* [3]. Всі ці процеси набувають дедалі більшої актуальності і розвитку особливо після Другої Світової Війни, коли перед людством виникли глобальні проблеми, що характеризувалися швидким поширенням.

На думку С. Кіресові, під глобалізацією необхідно розуміти «найвищий рівень інтеграції світової спільноти, який охоплює соціально-економічну, політико-правову, а також культурну сфери, тобто процес глобалізації має комплексний характер...» [4, с. 35]. Ю. Тихомиров вважає, що глобалізація для права означає його децентралізацію, універсальнізації юридичної мови, норм, створення універсальних юридичних інструментів [5, с. 23].

Глобальним процесом є також *регіоналізація*, яка пов'язана зі структуруванням певного геопростору як цілого. Регіоналізація – від англ. *region* < лат. *regio (regiōnis)* область, округ, район. 1. *Розвиток, зміцнення економічних, політичних та інших зв'язків між областями чи державами, що входять до одного регіону.* 2. *Виникнення регіональних об'єднань держав* [3].

У ХХ столітті значення національної держави зазнало переоцінки. Більш популярною стає модель регіону як частини світової спільноти. Міжнародний досвід засвідчує, що значимість і вага окремого регіону може зростати по мірі поглиблення в ньому інтеграційних тенденцій [2, с. 8].

Якісно вищим етапом регіоналізації є інтеграція. Вперше термін «інтеграція» був застосован у 30-ті рр. ХХ століття. Наукове дослідження інтеграції пов'язане з осмисленням реальних процесів співробітництва – починаючи зі спроби утворення Ліги Націй і до теперішніх

зусиль ООН, і спрямоване на виявлення спільних рис взаємодії держав і народів [2, с. 11].

Інтеграція (лат. *integratio* – відновлення, поновлення, від *integer* – цілий) – *бік процесу розвитку, який пов'язаний з об'єднанням в єдине ціле раніше різномірних частин і елементів*. Процеси інтеграції можуть мати місце як у межах вже створеної системи – у цьому випадку вони призводять до підвищення рівня її цілісності й організованості, так і при виникненні нової системи з раніше нез'язаних елементів. Окремі частини інтегрованого цілого можуть мати різний ступінь автономії. Під час процесів інтеграції в системі збільшується обсяг й інтенсивність взаємозв'язків і взаємодій між елементами, зокрема надбудовуються нові рівні управління. Інколи під інтеграцією розуміється інтегрованість, тобто певний результат процесу інтеграції, стан упорядкованого функціонування частин цілого [6, с. 210].

Під час аналізу інтеграції вирізняють рівень розглядуваних систем інтеграції (інтеграцію особистості, групи, суспільства і т.д.). Інтеграція суспільства чи окремих держав може відбуватися на підґрунті примусу, спільної користі чи схожості соціально-економічного ладу, інтересів, цілей і цінностей різних індивідів, соціальних груп, класів, держав. В сучасних умовах набуває розвитку тенденція до міждержавної інтеграції в економічних і політичних сферах [6, с. 210].

У філософському словнику Дагоберта Д. Рунеса інтеграція (від лат. *integrare* – робити цілісним) означає процес побудови нового з окремих частин [7]. Тлумачний словник Оксфордського університету розглядає інтеграцію як «акт чи процес поєднання двох чи більше частин таким чином, щоб вони функціонували разом» [8, с. 675]. Загальне визначення інтеграції формулюється таким чином: інтеграція – це зближення, злиття, об'єднання частин, які утворюють єдине ціле, але при збереженні їх ідентичності [2, с. 9].

На думку Ю. Лепешкова, поняття інтеграція у сфері міждержавних відносин означає добровільне і взаємовигідне об'єднання окремих частин (суб'єктів) у певну самостійну цілісність (спільність, спільноту) [9, с. 2]. Відомий російський вчений В. Барановський розуміє під інтеграцією «стан зв'язаності окремих диференційованих частин у єдине ціле, а також процес, що призводить до такого стану». В системі міжнародних відносин інтеграція означає створення певної цілісності системного характеру. Визначення поняття інтеграції було запропоновано і засновником структурного функціоналізму Т. Парсоном, який включає в нього два основних компоненти: внутрішню сумісність елементів інтеграції і підтримання специфічних умов, при цьому інтеграційна система як би відокремлюється від другого, зовнішнього по відношенню до неї, оточення [2, с. 10].

Спочатку найінтенсивніше глобалізаційні процеси проходили у формуванні єдиного світового економічного простору. Як відзначав М. Пейро, «*інтеграція – складний процес взаємодії держав, що характеризується двома елементами: правовою формою і економічним змістом*» [10, с. 72]. На сьогодні ми можемо спостерігати, що ці процеси торкаються всіх сфер суспільного життя і, безпосередньо, права [11, с. 203]. Це призводить до взаємодії і розвитку національних правових систем, а деякою мірою і до їх зближення [11, с. 202].

Крістер Пурсайєн вважає, що поняття «інтеграція» означає усталення (зміцнення) взаємозалежності і злагоженості елементів соціальної системи. [12, с. 23]. Регіональна ж інтеграція – це особлива форма інтеграції, яка обмежена територіальними або геополітичними рамками [12, с. 23]. Відповідно до загальної думки, найбільш успішно і динамічно регіональна інтеграція здійснюється завдяки зусиллям Європейського Союзу (ЄС). Саме тому більша частина соціально-економічних теорій, що аналі-

зують процеси регіональної інтеграції, спирається на європейський досвід [12, с. 23].

За термінологією А. Етціоні, поняття «співтовариство» і «інтеграція» виступають суб'єктом і предикатом. При цьому «співтовариство» розглядається як деяка «спільність чи навіть система, якій притаманні самодостатні інтеграційні механізми», у той час, як «інтеграція» – це своєрідна «здатність даної системи підтримувати себе саму в результаті дії і впливу як внутрішніх, так і зовнішніх змін» [13, с. 329 – 330]. На думку А. Етціоні, поняття «інтеграція» у своєму складі має такі необхідні і важливі елементи, як наявність ефективного контролю за використанням примусових заходів впливу, існування єдиного центру, який несе відповідальність за прийняття і виконання рішень, а також домінуючого центру політичної єдності основної маси політично активного населення [13, с. 329]. Е. Хаас визначає інтеграцію як процес виникнення нового центру політичного впливу, який залучає до себе головних дійових осіб (політичних акторів) національного масштабу [14, с. 21]. К. Дойч розглядає інтеграцію як реальну можливість забезпечити мирне співіснування держав, що може бути досягнуто шляхом таких заходів, як розширення торгівлі, вільне переміщення людей, розвиток культурного обміну, активне проведення політичних консультацій тощо [15, с. 83].

Сучасний підхід щодо дослідження і аналізу поняття інтеграції визначає її, як «процес, за посередництвом якого окремі держави передають частину своїх суверенних прав на користь створюваної і єдиної для них усіх інституціональної структури для того, щоб забезпечити врахування і реалізацію їх спільних інтересів» [16, с. 255].

Як бачимо, вітчизняні вчені при визначенні поняття інтеграції акцентують увагу на такому її принципі, як «цілісність», західні ж дослідники – виокремлюють принцип «гармонії». На Заході термін «інтеграція» використовується, переважно, для опису процесів в рамках ЄС і для аналізу економічної інтеграції. В інших випадках використовуються інші поняття, у тому числі «регіоналізм» [17, с. 137].

С. Дудар зазначає, що інтеграція «вимагає від держав забезпечення цілісності, врівноваження та певного балансу правового регулювання суспільних відносин» [18, с. 12]. Особлива роль у цьому процесі належить саме національному законодавству, яке має сприяти становленню й розвитку нових суспільних відносин та зміні існуючих [18, с. 12]. «Інтеграція – це самостійний об'єктивний процес взаємопроникнення елементів людського буття, де право є одним із формально-структурних утворень, які забезпечують інтегрування» [19, с. 74]. До умов правової інтеграції можна віднести: одноманітність засад організації й здійснення державної влади і системи органів управління (здійснення влади на демократичних засадах, принцип поділу влади тощо); науково-технічний прогрес; збільшення ролі міжнародного права і його активний вплив на національні правові системи, одноманітність пріоритетів побудови державної влади (правова держава, універсалізація правових і демократичних цінностей) тощо [1, с. 16–17]. Головний (загальний) об'єкт правової інтеграції – соціальні системи (економічні, політичні, культурні тощо) та їх складові елементи. Однак така взаємодія можлива лише на підставі уніфікованих правил, тому безпосереднім об'єктом правової інтеграції є правові системи [1, с. 26–27].

У теорії права інтеграція відбувається з помітним зростанням інтересу до синтезу правових знань, що сформувались в рамках різних типів праворозуміння, до вироблення універсальних теоретико-методологічних підходів до вивчення права [20, с. 111]. В правовій науці з'явився і розвивається напрямок інтегральної юриспруденції [21, с. 49]. Взаємопроникнення і взаємний вплив культур обумовлюється значною схожістю правових цінностей, які є зрозумілими для людей незалежно від їх національної,

культурної, релігійної приналежності і у цьому сенсі є універсальними [20, с. 111].

Суб'єкти правової інтеграції – це особи і органи, через діяльність яких здійснюються об'єднувачі процеси. Це, як правило, органи державної влади, які мають правотворчу чи правозастосовну компетенцію, органи місцевого самоврядування, які наділені правотворчою компетенцією, хоча вона є значно обмеженою. Серед органів – суб'єктів інтеграції виділяють колегіальні й одноособові. Серед суб'єктів міждержавної правової інтеграції слід виокремити і такий специфічний суб'єкт, як міжнародні організації [1, с. 33]. До учасників, які сприяють здійсненню інтеграційного процесу відносять осіб – носіїв правової психології, зокрема науково-дослідні інститути, вищі учбові заклади, політичні партії, засоби масової інформації тощо [1, с. 34].

В юридичній науці немає єдиного підходу до визначення правової інтеграції. Так, М. Гнатівський розглядає правову інтеграцію як «правове співробітництво», але вважає останнє більш інтенсивною формою. Вчений використовує термін «правова інтеграція» як узагальнюючий для позначення «усіх форм інтернаціоналізації національних правових систем» [22, с. 70]. Він вважає, що правова інтеграція – це «спільна діяльність держав, міжнародних організацій, спрямована на зближення національних правових систем на основі міжнародно-правових норм, їх інтернаціоналізації» [23, с. 11–12]. О. Єгоров розуміє під правовою інтеграцією «об'єктивний прояв соціально-психологічної потреби співтовариств у зближенні; правова інтеграція проявляється в гармонізації національних правових інтересів різними способами і методами, але не являє собою процесу чи результату абсолютної ідентифікації даних «правопорядків». Правова інтеграція включає в себе: а) правову сферу і нормативний обсяг інтеграції; б) суб'єктів інтеграції; в) юридичний інструментарій інтегрування» [19, с. 76]. С. Кірсєва розглядає правову інтеграцію як «об'єднання правових систем держав на основі спільних правових принципів, цілей, стандартів, методів і засобів правового регулювання у консолідовану (в тій чи в іншій мірі) правову систему» [24, с. 181]. «Правова інтеграція – це закономірний процес соціально-правового розвитку, який забезпечує за допомогою застосування правових засобів і формування якісно однорідної правової основи поетапне об'єднання соціальних (політичних, економічних, культурних, правових, інформаційних) систем у єдину консолідовану систему вищого рівня, а також підтримку цілісності і єдності вже існуючої соціальної системи» [1, с. 41].

Л. Луць підкреслює, що поняття «інтеграція» прийшло на зміну поняттю «міжнародне співробітництво», яке, на її думку, не відображало суті нових явищ. Інтеграція таким чином виходить за межі співпраці аж до утворення єдиної структури. Основними стадіями європейської правової інтеграції Л. Луць визначає такі: 1) наближення національних правових систем до європейських міждержавно-правових систем шляхом попередньої адаптації внутрішньодержавного законодавства до європейських правових стандартів; 2) входження їх до європейських міждержавно-правових систем в межах єдиного правового простору та остаточна правова адаптація [25, с. 13–14].

Досліджуючи рівні правової інтеграції залежно від сфери розповсюдження, виокремлюють внутрішню (внутрішньосистемну), яка відбувається в межах конкретної системи (економічної, політичної, правової тощо) і зовнішню (міжсистемну) правову інтеграцію, що пов'язана з об'єднанням самостійних соціальних систем та їх елементів [1, с. 83].

Вчені визначають зовнішню правову інтеграцію як особливий рівень правової інтеграції, що спрямований на зближення і об'єднання відносно самостійних соціальних систем на підставі загальних принципів, цілей, стандартів,

методів і засобів правового регулювання, результатом і головною метою якого є формування соціальної системи вищого рівня [1, с. 83]. Зовнішня інтеграція містить такі підрівні: міжнародний – характеризує взаємодію систем різних країн, а також взаємодію національних систем із міжнародним правом, і внутрішньодержавний (федеративний) – характеризує взаємодію систем суб'єктів федерації у федеративних країнах між собою і з федеральною системою [1, с. 96]. Міжнародна інтеграція також поділяється на глобальну – охоплює загальні об'єднувачі тенденції практично всіх національних систем, і регіональну – відбувається при взаємодії національних систем обмеженої кількості держав у межах певного регіону чи у межах певного наддержавного регіонального утворення [1, с. 48].

Залежно від використовуваних методів під час інтеграційного процесу, виділяють примусову і непримусову (добровільну) правову інтеграцію. Залежно від специфіки механізму правової інтеграції і суб'єктів формування правової основи, можна виокремити інтеграцію, що здійснюється шляхом приєднання (коли цей суб'єкт приймає правила здійснення інтеграції, які вироблені іншими суб'єктами, наприклад, приєднання України до Ради Європи), та інтеграцію, яка здійснюється шляхом узгодження і спільної розробки правових засад її здійснення [1, с. 48–49].

Механізм правової інтеграції – це сукупність організованих у певній послідовності правових засобів, порядок здійснення об'єднання соціальних систем. Структурно механізм правової інтеграції складається з таких елементів: 1) правова основа інтеграції (загальні правові принципи, цілі загальних правил здійснення інтеграційних процесів); 2) правова взаємодія, що виникла на підставі уніфікованої правової бази в результаті застосування юридичних засобів, з метою здійснення інтеграції; 3) реальні дії суб'єктів з реалізації правової основи інтеграції; 4) заключний етап – конкретний фактичний результат правової інтеграції соціальних систем [1, с. 117–118].

На думку Л. Луць, ефективність правової інтеграції залежить від заходів і способів, які використовують держави на різних стадіях правової інтеграції. До них, зокрема, можна віднести створення демократичних засад розвитку суспільства, формування правової держави, формування правосвідомості населення відповідно до основних засад європейського права [26, с. 146]. Вчена розглядає правову інтеграцію як «процес об'єднання та взаємного пристосування національних правових систем Європи у межах міждержавно-правових систем з метою досягнення та збереження стабільності і розвитку європейського регіону та його суб'єктів» [25, с. 20–21].

Інтеграція здійснює потужний вплив як на правотворчість, так і на правозастосування. При цьому відбувається запозичення не тільки правових норм, але і методів, способів, засобів правового регулювання, прийомів юридичної техніки, що застосовуються при складанні і оформленні нормативно-правових актів. Правова інтеграція здійснюється не поверхово, а проникає вглибину правової системи й зачіпає всі її елементи [1, с. 110].

Здійснення інтеграційних процесів на паритетних засадах – важливий принцип міждержавної взаємодії [1, с. 149]. Як справедливо зазначає Б. Макагон, при всій зовнішній, теоретичній «добровільності» залучення держав до світових інтеграційних процесів, актуальною залишається проблема непрямого диктату розвинутих країн [27, с. 3]. Зближення національних систем повинно відбуватися на міцній правовій основі і не повинно нав'язуватися з боку найбільш впливових суб'єктів міжнародної інтеграції. Правовий консенсус – ось той механізм, який повинен бути безспірним пріоритетом. Основою ж здійснення правової інтеграції, як форми міжнародної взаємодії, повинні бути непорушні засади й ідеї – принципи міжнародного права, що складають основу здійснення будь-якої міждержавної взаємодії [1, с. 149]. При цьому вчені пропонують зверну-

тися до положень статті 2 Уставу ООН (Сан-Франциско, 26 червня 1945 року) і сформулювати такі принципи здійснення міжнародної правової інтеграції: суверенна рівність усіх країн, сумлінне виконання прийнятих на себе міжнародних зобов'язань, вирішення міжнародних спорів мирним шляхом, незастосування сили, погрози її застосування та інших способів здійснення впливу на суб'єктів інтеграції з боку найбільш розвинутих держав, розвиток дружніх відносин і надання необхідної правової допомоги учасникам інтеграції, здійснення правової інтеграції на підставі узгодження інтересів усіх її суб'єктів, урахування національної специфіки взаємодіючих соціальних систем, зближення систем на підставі закріплення в них основних правових цінностей (наприклад, поваги до основних прав і свобод людини тощо) [1, с. 149–150].

Правова інтеграція як різновид інтеграційних процесів ґрунтується на засадах об'єднання певних частин у єдине ціле. Такими частинами у межах європейського правового простору виступають національні правові системи Європи, а єдиним цілим – європейська міжнародно-правові системи [28]. Отже, європейська правова інтеграція – це процес об'єднання та взаємного пристосування національних правових систем Європи в межах міждержавних правових систем з метою досягнення та збереження стабільності і розвитку європейського регіону та його суб'єктів [28].

Відмінність процесів глобалізації і правової інтеграції полягає в наступному: 1) глобалізація – це світовий процес, який може відбуватися тільки на найвищому міжнародному рівні, тоді як правова інтеграція – багаторівневий процес, що здійснюється не тільки на міжнародному, але й на внутрішньодержавному рівнях; 2) глобалізація завжди пов'язана з універсалізацією і денационалізацією правових систем, тоді як процес правової інтеграції не обов'язково пов'язаний з цими явищами; 3) глобалізаційні процеси не завжди опосередковані правом, а процес правової інтеграції припускає необхідність використання правових засобів; 4) глобалізація не має за мету об'єднати національні системи у певну єдність, а правова інтеграція, навпаки, спрямована на об'єднання і має своєю метою формування єдиної консолідованої системи більш високого рівня; 5) глобалізація слугує основою для зближення національних систем і наступного їх об'єднання з використанням правових засобів, тобто створює необхідні умови для здійснення міждержавної правової інтеграції [1, с. 44 – 45]. Отже, ці дві категорії не співпадають за своїм обсягом і змістом, мають різний суб'єктний склад, цілі і результати [1, с. 45].

Необхідно також розмежовувати такі суміжні категорії, як «правова інтеграція» та «інтеграція права». «Правова інтеграція» – більш широке і загальне поняття, що вклю-

чає в себе всі об'єднувчі процеси опосередковані правом, а інтеграція права в найбільш широкому сенсі являє собою всі об'єднувчі процеси у правовій сфері. Об'єктом цього процесу є тільки правові системи. Економічні, політичні, культурні системи не є об'єктами інтеграції права. Отже, інтеграція в праві – це опосередковане юридично значущою діяльністю об'єднання елементів системи права в структурно упорядковану цілісну єдність, яка має відносно самостійний, стійкий і автономно функціонуючий характер, а також підтримує цілісність і єдність системи права, узгодженість і взаємопов'язаність її структурних частин [1, с. 51]. Втім, інтеграція права необхідна під час здійснення правової інтеграції, оскільки саме за допомогою інтеграції права створюється правова основа, на підставі якої здійснюється інтеграція законодавства, юридичної техніки, юридичної практики й інших елементів правових систем [1, с. 42, 52].

Ідея створення інтеграційного об'єднання – ЄС, що ґрунтується на принципах свободи, демократії та поваги фундаментальних прав і свобод людини, верховенства права зумовила формування європейською спільнотою наддержавної правової системи та її значного впливу на розвиток законодавств держав-учасників цього процесу [18, с. 11]. Отже, ми можемо говорити вже про спільну правову систему інтеграційного типу [29, с. 2].

У контексті еволюції регіональної правової системи вчені виділяють такі напрямки інтеграційних перетворень, як структурну інтеграцію суб'єктів права ЄС (створення наддержавного об'єднання), політичну інтеграцію країн-членів ЄС (інституційний аспект, поява нових осередків політичної сили тощо), економічну інтеграцію, культурну і світоглядну інтеграцію (створення загальноєвропейських світоглядних цінностей), інтеграцію політик ЄС, соціальну інтеграцію, правову інтеграцію (наближення, часткове перетворення національних правових систем держав-членів ЄС і держав, які пов'язують свої перспективи членства в ЄС) [29, с. 2].

Отже, необхідним елементом правової інтеграції і обов'язковою передумовою вступу будь-якої країни до ЄС є законодавче наближення і закріплення правових стандартів і приписів, які містяться в праві ЄС.

Висновки. Враховуючи вищесказане, пропонуємо власне визначення правової інтеграції. Отже, правова інтеграція – це процес правової взаємодії, взаємного пристосування і зближення національних правових систем на основі спільних міжнародних правових принципів, цілей, стандартів, методів і засобів правового регулювання, з метою формування якісно однорідного правового середовища і об'єднання в єдину консолідовану (в тій чи в іншій мірі) правову систему вищого рівня зі збереженням ідентичності окремих національних правових систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кулапов В.Л. Теоретические основы правовой интеграции: монография / В.Л. Кулапов, Е.Г. Потапенко. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 184 с.
2. Шерьяданова К.Г. Современные интеграционные процессы: учебное пособие [Електронний ресурс] / К.Г. Шерьяданова ; Академия гос. упр. при Президенте РК. – Астана, 2010. – 107 с. // Режим доступу : <http://www.kosstu.kz/static/uploads/library/technik/matematika/t-m-18.doc>.
3. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов [Електронний ресурс] / Эксмо, Библиотека словарей. – М., 2008. – 944 с. // Режим доступу : <http://slovari.yandex.ru/>
4. Киреева С.А. Функция межгосударственной интеграции Российской Федерации и глобализация / С.А. Киреева // Вестник СГАП. – 2006. – № 1. – С. 34–46.
5. Стрельников К.А. Правовая глобализация: основные тенденции / К.А. Стрельников // Юридический мир. – 2008. – № 10. – С. 22–24.
6. Философский энциклопедический словарь [Електронний ресурс] / [глав. ред. Л.Ф. Ильичёв и др.] – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с. // Режим доступу : <http://www.runivers.ru/bookreader/book140184/#page/6/mode/1up>.
7. Dictionary of Philosophy (Ancient – Medieval – Modern) [Електронний ресурс] / [ed. by Dagobert D. Runes]. – Філофія Βίου Κυβερνητης, 1942 // Режим доступу : <http://www.ditext.com/runes/i.html>.
8. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [ed. by Sally Wehmeier]. – Sixth Edition. – Oxford University Press, 2000. – 1540 p.
9. Лепешков Ю. Межгосударственная интеграция в рамках Европейского Союза: некоторые вопросы теории [Електронний ресурс] / Ю. Лепешков // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 2001. – № 1. – С. 1 – 9. – Режим доступу : <http://evolutio.info/content/view/404/52/>.

10. Белых А.Г. Нормы международного и национального права в условиях интеграции / А.Г. Белых // Юридический мир. – 2007. – № 5. – С. 72-76.
11. Сайфуліна Ю. Ф. Тенденції сучасного правового розвитку в умовах світових трансформацій [Електронний ресурс] / Ю. Ф. Сайфуліна // Митна справа. – 2011. – № 1 (73), частина 2. – С. 201 – 206. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua
12. Кристер Пурсиайнен. От слов – к делу (теории интеграции и отношения ЕС – РФ) [Електронний ресурс] / Пурсиайнен Кристер. – 2005. – С. 23 – 38. – Режим доступу : <http://www.ieras-library.ru/documenti/soveurope/2005/pursiain.doc>.
13. Etzioni A. Political unification: a comparative study of leaders and forces / A. Etzioni. – New York : Rinehart, 1965. – 346 p.
14. Harrison R. Europe in question: theories of regional international integration / R. Harrison. – London: George Allen & Unwin Ltd, 1974. – 256 p.
15. Jacob P. The integration of political Communities / P. Jacob, J. Toscano. – Philadelphia: Lippincott, 1964. – 314 p.
16. Corbey D. Dialectical functionalism: stagnation as a booster of European integration / D. Corbey // International organization. – 1995. – Vol. 49. – № 2. – P. 253-284.
17. Никитина Ю. А. От интеграции к регионализму: эволюция теорий регионального межгосударственного сотрудничества [Електронний ресурс] / Ю. А. Никитина // Вестник Московского государственного Института международных отношений. Научные школы МГИМО. – С. 134 – 140. – Режим доступу: http://www.vestnik.mgimo.ru/files/15/15_nikitina.pdf
18. Дудар С. К. Гармонізація законодавства: проблеми визначення поняття / С. К. Дудар // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – Вип. 17. – 2002. – С. 11 – 16.
19. Егоров А. Е. Правовая интеграция и её содержание / А. Е. Егоров // Государство и право. – 2006. – № 6. – С. 74 – 84.
20. Ралько В. В. Трансформация правовых систем: основные научные подходы, перспективы процесса / В. В. Ралько // Государство и право. – 2010. – № 1. – С. 111 – 115.
21. Графский В. Г. Интегральная (синтезированная) юриспруденция: актуальный и всё ещё незавершённый проект / В. Г. Графский // Правоведение. – 2000. – № 3. – С. 49 – 64.
22. Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми / М. М. Гнатовський; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К.: Видавничий дім «Промені», 2005. – 224 с.
23. Гнатовський М. М. Становлення та тенденції розвитку європейського правового простору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / М. М. Гнатовський. – Київ, 2002. – 22 с.
24. Киреева С. А. Межгосударственная интеграционная деятельность как выражение внешней функции Российского государства / С. А. Киреева [под ред. Н. И. Матузова]. – Саратов: Изд-во ГОУ ВПО «Саратовская государственная академия права», 2005. – 336 с.
25. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Л. А. Луць. – Київ, 2005. – 32 с.
26. Луць Л. А. Основні заходи та способи європейської правової інтеграції / Л. А. Луць // Право України. – 2002. – № 5. – С. 146 – 148.
27. Макогон Б. В. Общая характеристика процессов глобализации в правовой сфере / Б. В. Макогон // История государства и права. – 2007. – № 3. – С. 2 – 4.
28. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01 / Луць Людмила Андріївна. – Л., 2004. – 448 с.
29. М. І. Марчук. Інтеграція як чинник еволюції регіональної правової системи: досвід ЄС [Електронний ресурс] / І. М. Марчук, 2010. – 5 с. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_3/PB-3/PB-3_6.pdf